

Душан Пророковић¹

ТРИ ФАЗЕ РАЗВОЈА АСЕАН: ОД ЕКОНОМСКЕ КА ПОЛИТИЧКОЈ ИНТЕГРАЦИЈИ

Сажетак: АСЕАН представља не само једну од најзначајнијих и најстаријих регионалних организација на свету, већ и један од најамбициознијих пројеката регионалне интеграције данашњице. У циљу убрзавања економских и поспешивања политичких интеграција, у другој и трећој фази развоја овог савеза предузете су бројне мере које подразумевају институционалне реформе, усвајање стратешких докумената и формирање бројних заједничких тела. Ипак, и поред несумњивих резултата који су уследили након интензивирања економске сарадње, остаје упитно какав ће бити исход покушаја стварања политичке заједнице. Унутар АСЕАН-а уочљиве су повремене несугласице узроковане несугласностима због одређених политичких питања и индиковане погоршавањем међурелигијских односа. Такође, приметно је и да будућност АСЕАН-а зависи и од пројекција екстерних чинилаца регионалне безбедности у Југоисточној Азији (Кина, САД, Индија). АСЕАН је настао „захваљујући“ томе што су комунистичке режиме сви оснивачи (пет држава које су потписале споразум 1967. године) посматрали као највећу претњу сопственој безбедности. АСЕАН може прерасти у политичко-безбедносну заједницу само ако и у будућности буде сличног приступа, односно, ако буде начелне сагласности између чланица о томе шта представљају заједничке претње регионалној и националној безбедности. У супротном, АСЕАН може наставити да функционише као економска заједница, али највероватније, и ништа више од тога.

Кључне речи: АСЕАН, економске интеграције, политичка заједница, Југоисточна Азија, регионална безбедност.

¹ Научни сарадник, Институт за међународну политику и привреду, Београд, prorokovic@yahoo.co.uk.

Рад представља део научног пројекта „Србија у савременим међународним односима: Стратешки правци развоја и учвршћивање положаја Србије у међународним интегративним процесима – спољнополитички, међународни економски, правни и безбедносни аспекти“, који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије (бр. 179029), а реализује Институт за међународну политику и привреду у периоду од 2011. до 2019. године.

1. УВОДНЕ НАПОМЕНЕ

Асоцијација нација Југоисточне Азије (*Association of Southeast Asian Nations*), или – што би на српском језику свакако било прецизније – Савез држава Југоисточне Азије, представља једну од најзначајнијих и најстаријих регионалних организација на свету. Државе АСЕАН-а простиру се на 4.486.960 км² што представља 5,14% земљине површине, насељава их око 654.558.486 становника, што је 8,45% светске популације (процена за 2019. годину), а у њима се производи око 3,5% глобалног бруто друштвеног производа (3.106,932 милијарди долара), што је приказано у Табели 1.²

Табела 1: Основни подаци о државама АСЕАН-а³

држава	површина	место	број становника	%	главни град
Брунеји	5,765	163	442,400	0,005%	Бандар Сери Бегаван
Камбоџа	181,035	88	15,288,489	0.2%	Пном Пен
Индонезија	1,910,931	14	268,074,600	3.46%	Џакарта
Лаос	236,800	82	7,123,205	0,09%	Вијентијан
Малезија	330,803	66	32,622,200	0.42%	Куала Лумпур
Мјанмар	676,578	39	54,339,766	0.7%	Нејпјидо
Филипини	300,000	72	108,336,000	1.4%	Манила
Сингапур	716	175	5,703,600	0,07%	Сингапур
Тајланд	513,120	50	66,419,242	0.86%	Бангкок
Вијетнам	331,212	65	96,208,984	1.24%	Ханој

² Економски индикатори држава АСЕАН-а детаљније приказани у Табелама 2 и 3.

³ Подаци о броју становника по земљама преузети из публикације: „World Population Prospects 2019“, United Nations – DESA Population Division, New York, 2019, <https://population.un.org/wpp/DataQuery/>, 20/08/2019. Подаци о процењеном броју становника преузети из: „Field Listing – Area. The World Factbook“, Central Intelligence Agency, Washington DC, 2018, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/>, 20/08/2019.

Током 2017. године обележено је пола века постојања, а у трећој фази „институционалног и политичког развоја“ наговештено је од стране десет држава чланица даље интегрисање и координирање активности захваљујући којима овај савез може заузети још важније место у међународним односима. Након усвајања Повеље АСЕАН-а, о чему ће бити више речи у четвртом делу рада, за циљ се поставља уобличавање ове регионалне организације по узору на ЕУ, стварање функционалне економске заједнице, са тенденцијом да прерасте и у политичку заједницу.

Насупрот амбициозним плановима, учестале су и критике. Тако, на пример, тајландски истраживач Покпонг Лавансирџи (*Pokpong Lawansiri*) наводи да је „политика АСЕАН заснована више на реторици, него на спровођењу договореног. Остаје забележено да се мање од 50% споразума имплементира, док се у формату АСЕАН одржава више од 600 састанака годишње“.⁴ Да ли се може очекивати прерастање АСЕАН-а у стабилну и просперитетну економску и политичку заједницу? Да ли ова интеграциона целина може заузети још значајније место у међународним односима и глобалној економији? Да ли су критике оправдане? Да би се потражио одговор на ова питања, најпре је неопходно анализирати институционални развој АСЕАН-а, а затим и осврнути се на политичко-безбедносни контекст, како током оснивања организације, тако и током две трансформације уочене почетком деведесетих година XX века и у првој деценији XXI века.

2. ФОРМИРАЊЕ АСЕАН-а: ПРВА ФАЗА ФУНКЦИОНИСАЊА ОРГАНИЗАЦИЈЕ

АСЕАН је успостављен 1967. године, потписивањем оснивачког акта (Декларације о АСЕАН или Декларација из Бангкока) од стране шефова дипломатија пет земаља: Индонезије, Филипина, Малезије, Тајланда и Сингапура. У наведеном документу дефинишу се и разлози оснивања, међу којима су три најважнија: ширење економске сарадње и повећавање трговинске размене, а што би требало да резултира бржим економским растом свих чланица; промовисање регионалног мира путем ближе

⁴ John McLean, „Will ASEAN’s New Charter Bring Greater Cooperation?“, *Asia Development*, A publication of the Asian Development Bank, No. 3, April 2009, <https://web.archive.org/web/20110706085143/http://development.asia/issue03/cove-r-03.asp>, 28/07/2019.

сарадње и међусобне помоћи у стварима од заједничког интереса, али и шире културне размене и промовисање студија Југоисточне Азије; заједничко улагање у средства за обуку и истраживање, како би се постепено развила индустрија и боље користили ресурси из сектора пољопривреде.⁵ Формирању АСЕАН-а претходило је оснивање тројног Савеза за Југоисточну Азију (*Association of Southeast Asia – ASA*) седам година раније од стране Тајланда, Филипина и Малезије. Очигледно, идеја о неопходности чвршћег економског и културног повезивања, те усаглашавања спољнополитичког наступа држава региона, постепено је сазрела и ширила се како по вертикали – што се тичало координације различитих секторских политика и области сарадње, тако и по хоризонтално – укључивањем већег броја држава (за разлику од тројног формата савеза АСА, АСЕАН-у се већ приликом оснивања придружују још Индонезија и Сингапур). Занимљиво је да се први Самит АСЕАН одржава тек 1976. године, дакле седам година после оснивања (организован у Индонезији), када је потписан Уговор о пријатељству и сарадњи (*Treaty of Amity and Cooperation*) и када се формулишу први заједнички кораци који се тичу мера за бржу индустријализацију.

Поједини аутори наводе да је „важан фактор у раној фази развоја АСЕАН био Вијетнамски рат и могућност пада Јужног Вијетнама, Лаоса и Камбоџе у руке комунистичких режима“.⁶ Чињеница је да се први скуп на највишем нивоу организује годину дана после завршетка Вијетнамског рата (рат окончан 1975. године), што може послужити као потврда изнете тезе. А такође, несумњива потврда ове тезе уследила је три године после поменутог Самита и формалног почетка Камбоџанско-вијетнамског рата (погранични сукоби између две земље трајали су од 1975, Вијетнам је организовао војну интервенцију децембра 1978. године, срушивши режим Црвених кмера и практично окупиравши ову земљу у року од само две недеље, а рат који је уследио почеће неколико месеци касније и трајати све до 1989. године).⁷ „Упркос

⁵ „The Asean Declaration (Bangkok Declaration)“, Bangkok, 8 August 1967, <https://web.archive.org/web/20150211121705/http://www.asean.org/news/item/the-asean-declaration-bangkok-declaration>, 10/07/2019.

⁶ Bernard Eccleston, Michael Dawson, Deborah McNamara (Eds.), *The Asia – Pacific Profile*, Routledge, Open University, London, 1998, p. 311. Ову оцену уредници износе у делу рада у ком су представљени текстови различитих докумената, као пратећи коментар на Декларацију из Бангкока.

⁷ Lucie Hlavatá, Ján Ičo, Petra Karlová, Maria Strašáková, *Dějiny Vietnamu*, Nakladatelství Lidové noviny, Praha, 2008, str. 238-241.

теоријским разликама, готово сви истраживачи АСЕАН слажу се да чланице ове организације показују готово религијску посвећеност принципу неинтервенције.“ Међутим, „АСЕАН је више пута интервенисао у унутрашњополитичким сукобима у Камбоџи од 1979–1989. године, често са снажним и деструктивним ефектима“.⁸ Деловање АСЕАН-а било је оријентисано на формирање и подржавање камбоџанске владе у егзилу, заузимање става у међународним организацијама и манипулисање „избегличким питањем“.⁹ Пет чланица ове регионалне организације покушавало је да координирањем својих спољних политика пружи адекватан одговор на „црвену претњу“ из комшилука и тако се ефикасније заштити. Из данашње перспективе посматрано, делује како је, и поред декларативних настојања да се за циљ прикаже ширење економске сарадње, ово био и приоритетни разлог „политичког зближавања“ Индонезије, Филипина, Малезије, Тајланда и Сингапура. На такав начин се креирала регионална равнотежа снага, током трајања биполарног поретка виђена и у другим деловима света. Отуда и закључак да се потпуни ефекти функционисања АСЕАН-а, који се тичу изнетог у Декларацији из Бангкока, могу пратити тек након завршетка „хладноратовске ере“ којој је претходило окончање Камбоџанско-вијетнамског сукоба.

3. ДРУГА ФАЗА: ШИРЕЊЕ ОРГАНИЗАЦИЈЕ И УСТАНОВЉАВАЊЕ НОВИХ ЦИЉЕВА

Други самит АСЕАН-а уприличен је годину дана након првог, а трећи тек деценију касније – 1987. године (у Манили, на Филипинима). Оптерећеност питањем регионалне безбедности у контексту Камбоџанско-вијетнамског рата усмеравало је чланице на координацију рада кроз међународне организације, преваходно УН, што се одиграло или у билатерним форматима, или на нивоу министарства спољних послова, те је остављало мало простора за покретање других иницијатива. У поменутом периоду Брунеји су постали шеста чланица (1984. године), што је представљало једну од најважнијих промена. Тек након четвртог скупа у Сингапуру, 1992. године, унутар АСЕАН-а

⁸ Lee Jones, „ASEAN Intervention in Cambodia: From Cold War to Conditionality“, *Pacific Review*, 20 (4), 2007, p. 523.

⁹ Muthiah Alagappa, „Regionalism and the Quest for Security: ASEAN and the Cambodian Conflict“, *Journal of International Affairs*, Vol. 46, No. 2, 1993, pp. 493-467.

почиње интензиван процес артикулисања заједничких секторских политика и испуњавања циљева утврђених 1967. године. У Сингапуру је одлучено да се скупови на највишем нивоу организују на сваке три године, као и да се омогући хоризонтално ширење организације. Већ 1995. године Вијетнам постаје пуноправан члан, а од 1997. то су и Лаос и Мјанмар. Истовремено је требало да се придружи и Камбоџа, али је то одложено за две године због унутрашње дестабилизације узроковане државним ударом.¹⁰ Од 1999. године АСЕАН је регионална интеграција коју чини десет држава, 2001. године одлучено је да се самити организују једанпут годишње, а од 2008. два пута у року од дванаест месеци (уз оригинално решење да се сваке године два пута организују самити у истој земљи, која представља и „ председавајућег“ организације).

Убрзавање процеса конкретизације заједничких секторских политика може се пратити у неколико области. Већ 1992. године потписан је споразум о слободној трговини, који је имао за циљ успостављање АФТА (*ASEAN Free Trade Area*). Као разлог оваквог приступа наведени су, као и у сличним примерима регионалних економских интеграција – повећавање конкурентности и привлачење страних директних инвестиција, а што се чини уклањањем царинских баријера и усаглашавањем законске регулативе на целокупном тржишту АСЕАН-а. Први корак у том смеру представљало је успостављање „преференцијалног система“, такође је и одлучено да услов пријема сваке нове чланице постаје потписивање споразума о слободној трговини.¹¹ Акцелерација економског раста планира се и кроз заједничке активности на пољу промовисања туризма у трећим земљама, што је наведено као компаративна предност држава у региону, од чега је очекиван адекватан девизни прилив.¹² Такође, важан моменат у овом раздобљу је постизање договора о Азијској валутној јединици

¹⁰ О овоме више у: David M. Ayres, *Anatomy of a Crisis: Education, Development, and the State in Cambodia, 1953–1998*, University of Hawaii Press, Honolulu, 2000, pp. 150-182.

¹¹ „The ASEAN Free Trade Area (AFTA)“, ASEAN, <https://asean.org/asean-economic-community/asean-free-trade-area-afta-council/>, 10/07/2019.

¹² О овоме више у: Ponciano Intal, Lurong Chen, *ASEAN and Member States: Transformation and Integration*, Economic Research Institute for ASEAN and East Asia, 2017, Manila – Jakarta, 2017. Туризам је један од сектора у коме је ближа сарадња чланица АСЕАН-а најпре почела. Први туристички форум АСЕАН-а одржан је 1981. године, а пола деценије касније отворена су представништва АСЕАН-а – а за промоцију туристичких садржаја (*ASEAN Promotional Chapters for Tourism*) у САД, Јапану, Великој Британији, Јапану, Хонг Конгу, Аустралији и СР Немачкој.

(*Asian Monetary Unit*), у којем су поред АСЕАН чланица учествовали још Кина, Јапан и Јужна Кореја (што ће бити основа за установљавање сарадње на платформи АСЕАН плус 3, а касније ће бити проширена и на још три важне азијско-пацифичке земље – Индију, Аустралију и Нови Зеланд). Ради се о „корпи азијских валута“, сличној оној која је постојала у Европској економској заједници пре увођења евра. Ово би требало да допринесе дугорочној финансијској стабилности регионалне економије, укључујући спречавање неконтролисаног раста цена и пратеће инфлације. То значи и ниже трошкове прекограничног пословања кроз елиминацију валутног ризика.¹³

Карта 1: АСЕАН + 3



На политичком плану, у другој фази развоја најбитнији корак представља усвајање Уговора о зони без нуклеарног оружја (*Treaty on the Southeast Asia Nuclear-Weapon-Free Zone*) из 1995. године, чиме се утврђују смернице за даље осигуравање мира и стабилности у источној Азији.¹⁴ Треба подсетити да је то период када се основано сумња да Индија и Пакистан развијају војне нуклеарне програме (Кина је већ била декларисана нуклеарна војна сила), што је као последицу могло имати

¹³ Eiji Ogawa, Junko Shimizu, „A Deviation Measurement for Coordinated Exchange Rate Policies in East Asia“, RIETI Discussion Paper Series 05-E-017, Tokyo, 2005, pp. 4-25.

¹⁴ Jozef Goldblat, „Nuclear-weapon-free zones: A history and assessment“, *The Nonproliferation Review*, Vol. 4, Issue 3, 1997, pp. 18-32.

и да се остале азијске државе укључе у ову трку.¹⁵ Лидери АСЕАН-а одбијају овакав начин осигуравања регионалне безбедности, антиципирајући да то може представљати претњу опстанку регионалне организације, као и изазвати велико подозрење две кључне азијске земље – Кине и Индије. Већ 1997. године, на тридесетогодишњицу оснивања организације, председници држава или влада усвајају документ под називом „Визија 2020“ (*ASEAN Vision 2020*) којом се наговештава кохерентнија интеграција, економска заједница (по узору на Европску економску заједницу) заснована на одрживом развоју, интензивнијој културној размени и уз осигуравање дугорочне регионалне стабилности (овај план биће коначно заокружен 2003. године и представљен на скупу на Балију).¹⁶ Као три кључна стуба јединствене заједнице АСЕАН-а постављени су: Политичко-безбедносна заједница (*Political-Security Community - APSC*), Економска заједница (*Economic Community - AEC*) и Социо-културна заједница (*Socio-Cultural Community - ASCC*)¹⁷.

4. АСЕАН КАО ЕКОНОМСКА И ПОЛИТИЧКА ЗАЈЕДНИЦА: ТРЕЋА ФАЗА ИНТЕГРАЦИЈЕ

Ширење и продубљивање сарадње, уз њено додатно институционализовање, досеже врхунац на почетку друге деценије XXI века. Позитивни ефекти претходних мера, што је укључивало и ослањање на сопствене ресурсе у превазилажењу последица велике азијске финансијске кризе из 1997. године, свакако утичу да се са даљим интеграцијама настави уз пуно оптимизма и импулсивније него у претходне две фазе. Током 2007. године потписана је Повеља АСЕАН (*ASEAN Charter*). Овим документом, који надограђује оснивачки акт, предвиђа се стварање интегрисаног региона слободне трговине, који ће подразумевати слободан проток људи, роба, услуга и капитала на тржишту од преко 650 милиона становника (поређења ради, ЕУ са

¹⁵ Abraham Itty, *The Making of the Indian Atomic Bomb. Science, Secrecy, and the Postcolonial State*, Zed Books, London – New York, 1998. Такође и у: Душан Пророковић, *Ера мултиполарности*, Службени гласник, Београд, 2018, стр. 491-510.

¹⁶ Denis Hew, Hadi Soesastro, „Realizing the ASEAN Economic Community by 2020: ISEAS and ASEAN-ISIS Approaches“, *ASEAN Economic Bulletin*, Volume 20, Number 3, 2003, pp. 292-296.

¹⁷ „Declaration of ASEAN Concord II (Bali Concord II)“, ASEAN, <https://web.archive.org/web/20150702050633/http://www.asean.org/news/item/declaration-of-asean-concord-ii-bali-concord-ii,10/07/2019>.

Великом Британијом насељава око 511 милиона, а без ове државе 445 милиона људи). Усвајањем Повеље АСЕАН је прерастао у правни и политички субјекат, целину која ће јединствено наступати према другим актерима међународних односа. Повеља „служи као чврста основа у успостављању заједнице АСЕАН пружањем правног статуса и институционалног оквира. Такође кодификује норме, правила и вредности АСЕАН; поставља јасне циљеве за АСЕАН; и представља преузимање одговорности и осигуравање сагласности. /.../ Ступањем на снагу Повеље, АСЕАН ће од сада радити под новим правним оквиром и успоставити низ нових органа како би се убрзао процес изградње заједнице. Повеља АСЕАН постала је правно обавезујући споразум међу десет држава чланица. /.../ Важност Повеље АСЕАН може се сагледати у следећим контекстима: нова политичка посвећеност на највишем нивоу; нове и побољшане обавезе; нови правни оквир, правни идентитет; нова тела АСЕАН“.¹⁸ Тенденција ка уоквиравању регионалне интеграционе целине по узору на ЕУ, више је него очигледна.

Стварање економске заједнице донело је резултат, „у региону АСЕАН трговина у огромној мери се повећала – од 302 милијарде долара 1990. на два трилиона долара 2010“.¹⁹ У периоду од 2011–2015. године то је био један од светских (макро)региона са најдинамичнијим економским растом, што је приказано у Табели 2.

Табела 2: Просечан економски раст држава АСЕАН (%)²⁰

држава	1971–1980.	1981–1985.	1986–1995.	1996–2000.	2001–2010.	2011–2015.
Брунеји	9.5	- 3.25	0.76	1.22	0.77	0.18
Камбоџа	- 6.91	2.82	7.47	6.46	7.50	6.60
Индонезија	7.91	5.59	7.56	1.09	5.12	5.41
Лаос	3.74	7.87	5.15	6.56	7.11	7.81

¹⁸ „The ASEAN Charter“, ASEAN, <https://asean.org/asean/asean-charter/charter-of-the-association-of-southeast-asian-nations/>, 20/07/2019.

¹⁹ Kišor Mahbubani, *Velika konvergencija. Azija, Zapad i logika jednog sveta*, Centar za međunarodnu saradnju i održivi razvoj, Beograd, 2015, str. 212.

²⁰ Ponciano S. Intal, „The Economic Transformation of the ASEAN Region in Comparative Perspective“, In: Ponciano Intal, Lurong Chen, *ASEAN and Member States: Transformation and Integration, Economic Research Institute for ASEAN and East Asia*, 2017, Manila – Jakarta, 2017, p. 4.

држава	1971–1980.	1981–1985.	1986–1995.	1996–2000.	2001–2010.	2011–2015.
Малезија	7.88	5.16	8.20	4.99	4.61	5.37
Мјанмар	4.19	4.77	1.96	8.35	12.04	7.45
Филипини	5.91	- 1.14	3.45	3.58	4.76	5.84
Сингапур	-	6.97	8.69	5.82	6.04	4.57
Тајланд	6.67	5.37	8.88	0.74	4.54	2.41
Вијетнам	3.94	7.01	6.19	6.96	6.80	6.16

Између осталог, ово је и резултат привлачења страних директних инвестиција, у већој мери него у другим деловима света.

Табела 3: Стране директне инвестиције као удео у формирању основног капитала (%)²¹

регион	1970.	1980.	1990.	2000.	2010.	2014.
АСЕАН	7.17	5.16	11.26	15.19	20.90	18.02
АСЕАН + 3	0.75	0.60	1.47	4.33	5.03	3.94
ЕУ – 25	2.37	2.34	5.38	35.00	11.31	8.02
ЛАИА	3.15	3.19	3.76	19.25	15.80	13.12
МЕРКОСУР	2.37	3.05	3.03	24.56	15.92	11.87
НАФТА	1.32	3.10	4.01	14.90	7.67	4.93
СААРЦ	-	0.40	0.57	3.32	4.77	5.38
САРД	4.85	1.10	0.15	9.48	7.40	13.82

Легенда: ЛАИА од LAIA = Latin American Integration Association; МЕРКОСУР од Mercosur = Southern Common Market; НАФТА од NAFTA = North American Free Trade Agreement; СААРЦ од SAARC = South Asian Association for Regional Cooperation; САДЦ од SADC = Southern African Development Community.

²¹ Lurong Chen, Ponciano S. Intal, „ASEAN Foreign Trade, Investment, and Integration in Comparative Perspective“, In: Ponciano Intal, Lurong Chen, *ASEAN and Member States: Transformation and Integration, Economic Research Institute for ASEAN and East Asia*, 2017, Manila – Jakarta, 2017, p. 14.

Наравно, разлике између појединих држава унутар АСЕАН-а у погледу висине животног стандарда остају изражене (приказано у Табели бр. 4), посматрано из тог угла, ова интеграциона целина је изразито асиметрична. Међутим, уочљив је тренд који показује да користи од интензивирања међусобне сарадње имају сви.

Табела 4: Поједини економски индикатори чланица АСЕАН (у УСД)²²

држава	БДП (2018)	БДП per capita (2018)	БДП ППП per capita (2018)	Раст БДП у 2019. год.	ХДИ	категорија
Брунеји	13,325	32,414	79,530	4.8 %	0.853	врло висок
Камбоџа	26,979	1,509	4,335	6.8 %	0.582	средњи
Индонезија	1.100,911	3,871	13,230	5.2 %	0.694	средњи
Лаос	20,153	2,720	7,925	6.7 %	0.601	средњи
Малезија	373,447	10,942	30,860	4.7 %	0.802	врло висок
Мјанмар	65,665	1,298	6,511	6.4 %	0.578	средњи
Филипини	356,682	3,104	8,936	6.5 %	0.699	средњи
Сингапур	372,807	64,041	100,345	2.3 %	0.932	врло висок
Тајланд	516,662	7,187	19,476	3.5 %	0.755	висок
Вијетнам	260,301	2,551	7,510	6.5 %	0.694	средњи

Међутим, остају два отворена питања. Прво: како ће даље протицати обликовање политичке заједнице? И друго: како ће АСЕАН функционисати у текућој трансформацији структуре светског политичког система?

²² Према: „World Economic Outlook Database“, International Monetary Fund, New York, 2018, <https://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2018/01/weodata/index.aspx>, 15/07/2019.

5. ИЗАЗОВИ СТВАРАЊУ ПОЛИТИЧКЕ ЗАЈЕДНИЦЕ

Унутар АСЕАН-а све више се говори о вредностима, па у том контексту треба посматрати и усвајање Декларације о људским правима 2012. године. Три године раније основана је Међувладина комисија за људска права АСЕАН (*ASEAN Intergovernmental Commission on Human Rights – AICHR*), са задатком да прати стање људских права и слобода у државама чланицама. Усвајање односне Декларације јесте илустративан пример о тенденцији прерастања АСЕАН-а у политичку заједницу, унутар које ће бити гарантована једнака права и промовисане једнаке вредности. Међутим, уследиле су критике како је ова институција формирана као резултат „политичког компромиса“, у којој представник сваке државе има право вета, па се самим тим у великој мери спречава и суштинска расправа о кршењу људских права и слобода у појединим земљама.²³ Пре свега у Мјанмару, где су на грађанске протесте током претходних година власти одговарале бруталном употребом силе. Испоставља се да неке од темељних вредности свако може тумачити на свој начин.

Такође, постоје и неколика размимоилажења политичког карактера унутар АСЕАН-а. Једно од континуалних јесте по питању статуса муслиманског народа Рохинца у Мјанмару. „Оружани сукоб између оружаних снага Мјанмара и сепаратистичке Војске спаса народа Рохинца (*Arakan Rohingya Salvation Army*) све су оштрији од 2014. године. Главномандујући (пара)војних трупа Рохинца Амар Јунуни (*Ataullah abu Amtar Jununi*) тврди да су оријентисани на ослобођење од нехуманог бурманског режима.“²⁴ Ово сукобљавање изазива позорност бројних међународних организација, а 2017. године је због тога усвојена и резолуција Генералне скупштине УН у којој се осуђује непропорционална употреба војне силе мјанмарских снага, услед чега расте број цивилних жртава. Занимљиво је да су за ову резолуцију од чланица АСЕАН-а гласале само муслиманске земље – Индонезија, Малезија и Брунеји.²⁵ У

²³ Catherine Drummond, „The ASEAN Intergovernmental Commission on Human Rights (AICHR) and the Responsibility to Protect: Development and Potential“, Working Paper on ASEAN and R2P No. 1 Responsibility to Protect in Southeast Asia Program, Asia-Pacific Centre for the Responsibility to Protect, St Lucia (Queensland), 2010, p. 25.

²⁴ Dušan Proroković, „Radikalni islam kao faktor destabilizacije Jugoistočne Azije“, *Међународна политика*, God. LXIX, br. 1172, 2018, str. 130.

²⁵ Helen Flores, „Philippines won't join UN condemnation of attacks on Rohingya“, *The Philippine Star*, November 18, 2017, <https://web.archive.org/web/20171225163157/http://www.philstar.com/headlines/2017/11/18/1760042/philippines-wont-join-un-condemnation-attacks-rohingya>, 01/08/2019.

појединим тренуцима религијска блискост остаје важнија од политичких циљева везаних за односе унутар „интеграционог блока“. Ово питање неопходно је посматрати и из угла континуалног јачања утицаја радикалног ислама на друштвене и политичке процесе у регионалном оквиру. „Југоисточна Азија представља један од светских (макро)региона у коме се уочава јачање радикалних исламских група. То се, пре свега, односи на њен маритимни део. /.../ Три су разлога због којих се овај процес убрзано развија. Прво, испоставило се да су заливске државе, предвођене Саудијском Арабијом, инвестирале у ширење свог (вахабитског) учења ислама и погледа на свет још од седамдесетих година XX века, што је прве значајније резултате донело две деценије касније, а велики успех доживело почетком XXI века. Друго, осамостаљивање држава у постколонијалној ери и одређивање њихових граница произвело је бројне политичке потресе и територијалне размирице у југоисточној Азији. Тежње сепаратиста у индонезанском Аћеху и на Сулавесију, на Јужним Филипинима и Јужном Тајланду ка стварању сопствених независних држава током времена су добиле и оружану димензију. За све ове примере је карактеристично то што се ради о муслиманским народима који желе да прогласе своје султанате. /.../ Треће, релативни успех Исламске државе у другој деценији XXI века, уз агресивну пропагандну кампању преко интернета и друштвених мрежа, учвршћује позицију радикалних исламиста, а затим и помаже њиховом прекограничном повезивању.“²⁶ Свеобухватна и системска корупција унутар институционалног апарата (изузимајући Сингапур и донекле Брунеје, овај феномен је приметан у свим осталим земљама) погодује ширењу утицаја екстремистичких религијских и идеолошких учења, као и у другим неуређеним политичким системима.²⁷ Неразумевања и несугласице између муслиманских и осталих држава могу представљати „камен спотицања“ у спровођењу даљих планова о интеграцијама унутар АСЕАН-а, исто као што раст утицаја радикалних исламистичких група производи сталне напетости и повремене унутрашњополитичке дестабилизације у Индонезији, Малезији, Мјанмару, на Тајланду и Филипинима.

²⁶ Dušan Proroković, „Radikalni islam kao faktor destabilizacije Jugoistočne Azije“, op. cit., str. 131-132.

²⁷ О индикаторима корупције и раширености ове појаве више у: Sheith Khidhir, „Corruption: How is ASEAN performing?“, *ASEAN Post*, 31 January 2019, <https://theaseanpost.com/article/corruption-how-asean-performing, 01/08/2019>.

Поред свега, чланице АСЕАН-а нису постигле сагласност око разграничења територијалних вода у Јужном кинеском мору. Брунеји, Малезија, Филипини и Тајланд полажу право на острвље Спратли (*Spratly Islands*), а овај спор усложњава што исто то чине и Кина и (непризната држава) Тајван. Копнени део деветнаест острва овог архипелага заузима тек два квадратна километра (око 490 хектара), али се заједно са атолима и подводним гребенима протежу на територији површине од око 425.000 км² (површина једнака територијама Лаоса и Камбоџе заједно). На овом подручју су детектована значајна налазишта нафте и природног гаса, а кроз њега пролазе важне трговачке руте ка кинеским, тајванским, филипинским и јапанским лукама на истоку. Још 1992. године АСЕАН је усвојио декларацију у којој се подвлачи да сва отворена питања у акваторији Јужног кинеског мора морају бити решена мирним путем, али конкретних резултата нема.²⁸

Од 1987. године кинеске власти упорно распоређују војне снаге на појединим острвима, заузимајући их и градећи пратећу инфраструктуру, што узрокује сталне тензије на релацији са земљама АСЕАН-а. Поред унутрашњих размирица, АСЕАН чланице су поводом овог питања у конфликту и са Кином. То јесте проблем, како за креирање будуће политичке заједнице (због несагласности унутар АСЕАН), тако и за дугорочно осигуравање регионалне безбедности (због конфликта са Кином).

Напетости у односима са Кином су вероватно и један од разлога због ког су Малезија и Вијетнам „потрчали“ у Транспацифичко партнерство. Индикативно је да су четири чланице АСЕАН-а приступиле америчком споразуму о Транспацифичком партнерству (Малезија и Вијетнам приступиле су директно, а Брунеји и Сингапур преко раније потписаног ширег трговинског споразума о сарадњи у Азијско-пацифичком региону). И поред Повеље АСЕАН, много великих речи и амбициозних планова о будућем заједничком деловању, државе чланице имале су различите погледе о томе како се поставити према САД. Малезија и Вијетнам антиципирају Кину за претњу националној безбедности, па су као инструмент заштите пре видели партнерство са САД, него ослањање на регионалне савезнике.²⁹ Одлука америчког председника Доналда Трампа да повуче потпис са споразума о

²⁸ François-Xavier Bonnet, „Geopolitics of Scarborough Shoal“, Irasec’s Discussion Papers #14, Irasec, Bangkok, 2012, pp. 4-31.

²⁹ Душан Пророковић, Ера мултиполарности, *op. cit.*, стр. 692-693.

Транспацифичком партнерству 2017. године утицала је да се избегну веће формалне последице унутар АСЕАН-а, али је политичка порука коју су наведеним поступком послала руководства Малезије и Вијетнама врло непријатна за будућност ове регионалне целине.

Карта 2: Територијални спор у Јужном кинеском мору



Извор: Voice of America, <https://blogs.voanews.com/state-department-news/2012/07/31/challenging-beijing-in-the-south-china-sea/>, 27/08/2019.³⁰

³⁰ Везано за ауторска права која се тичу објављивања, на цитираној адреси се наводи: „This media is in the public domain in the United States because it solely consists of material created and provided by Voice of America, the official external broadcasting service of the federal government of the United States.“

6. ЗАКЉУЧАК

Изражена „унутрашња асиметричност“ (која се примећује упоређивањем економских индикатора, величине територије, броја становника) није представљала препреку развоју АСЕАН-а као интеграционе целине током претходних пола века. У првој фази, која је најдуже трајала, најмање је урађено на послу институционалног заокруживања и чвршћег повезивања међу чланицама савеза. Ипак, то није обесхрабрило државна руководства односних земаља да са динамичнијим и свеобухватнијим процесом интегрисања наставе кроз другу и трећу фазу удруживања. Трећа фаза је фактички започела усвајањем стратешких докумената чијом би имплементацијом АСЕАН у великој мери следио образац ЕУ, прерастао у чврсто повезану економску заједницу (осигуравање слободног протока људи, роба, капитала и услуга), али и политичку заједницу, захваљујући којој би се обезбедио јединствен политички наступ ка осталим актерима међународних односа, а што би имало позитивне ефекте на дугорочно осигуравање регионалне безбедности. Од 2003. године АСЕАН суштински функционише као регионална интеграција постављена на три стуба које чине: Политичко-безбедносна заједница, Економска заједница и Социо-културна заједница. Приметно је да су највећи домети постигнути на пољу економске сарадње, чијим поспешивањем је регион Југоисточне Азије постао једна од зона са најинтензивнијим привредним растом у последњих десетак година. Истовремено, успостављањем бројних нових тела и организовањем различитих форума пружен је велики допринос обликовању Социо-културне заједнице, у циљу бољег разумевања, веће културне размене и напослетку – дефинисања јединствене вредносне матрице. Међутим, остаје отворено – колико се одмакло у креирању Политичко-безбедносне заједнице!? Државе АСЕАН-а одлучно сарађују на пословима борбе против организованог криминала, деле исте ставове када се говори о борби против тероризма, а још 1995. године потписан је Уговор о зони без нуклеарног оружја. Међутим, уочљиви су и разлози због којих се мора изразити сумња у брзо напредовање на плану шире и дубље политичке сарадње. И поред несумњивих домета у домену стварања Социо-културне заједнице, евидентне су несугласице између муслиманских и немуслиманских земаља увек када се отворе теме са религијском позадином. Осетљивост овог питања може узроковати и озбиљнија међурелигијска, самим тим и међуетничка трвења и несугласице, и у крајњој линији значајно утицати на обликовање будућих међудржавних односа и одредити судбину саме организације.

Уз то, иако је истакнуто декларативно залагање за мирно решење спора због острвља Спратли, око тога нема готово никаквих конкретних резултата већ дуже од три деценије. Ово отворено питање је геополитичког карактера и у том контексту представља једно од најважнијих у целој Источној Азији, пре свега због огромне заинтересованости Кине да контролише важну трговачку руту која пролази тим подручјем. Напоследку, примећују се и прве разлике у антиципирању последица текуће трансформације структуре светског политичког система међу државама АСЕАН-а. Вијетнам и Малезија су „потрчали“ ка САД „улазећи“ у Транспацифичко партнерство, несачекавши јединствен став регионалне организације којој припадају и унутар које желе да успоставе Политичко-безбедносну заједницу. Однос према Кини, делимично и према Индији, као несумњивих великих сила у новонастајућем мултиполарном поретку, у великој мери ће одредити и даља дешавања унутар АСЕАН-а. Уосталом, и поред декларативних образложења како су циљеви оснивања „економског карактера“, АСЕАН је настао из геополитичких разлога, то је био начин да се у хладноратовској ери од стране пет држава пронађе одговор на претњу ширења „међународног социјализма.“ Упркос резултатима које је донело шире и чвршће економско повезивање, будућност АСЕАН-а зависи и од пројекција екстерних чинилаца регионалне безбедности у региону Југоисточне Азије (Кина, САД, Индија), као и успеха у тражењу дугорочно одрживих одговора на уочљиве међурелигијске напетости. АСЕАН је настао „захваљујући“ томе што су комунистичке режиме сви оснивачи (пет држава које су потписале споразум 1967. године) посматрали као највећу претњу сопственој безбедности. АСЕАН може прерасти у политичко-безбедносну заједницу само ако и у будућности буде сличног приступа, односно, ако буде начелне сагласности између чланица о томе шта представљају заједничке претње регионалној и националној безбедности. У супротном, АСЕАН може наставити да функционише као економска заједница, али највероватније, и ништа више од тога.

ЛИТЕРАТУРА

- Пророковић, Душан, *Ера мултиполарности*, Службени гласник, Београд, 2018.
- Alagappa, Muthiah, „Regionalism and the Quest for Security: ASEAN and the Cambodian Conflict“, *Journal of International Affairs*, Vol. 46, No. 2, 1993, pp. 493-467.

- ASEAN, „ASEAN Charter“, <https://asean.org/asean/asean-charter/charter-of-the-association-of-southeast-asian-nations/>, 10/07/2019.
- ASEAN, „ASEAN Free Trade Area (AFTA)“, 2019, <https://asean.org/asean-economic-community/asean-free-trade-area-afta-council/>, 10/07/2019.
- ASEAN, „Declaration of ASEAN Concord II (Bali Concord II)“, <https://web.archive.org/web/20150702050633/http://www.asean.org/news/item/declaration-of-asean-concord-ii-bali-concord-ii>, 10/07/2019.
- ASEAN, „The Asean Declaration (Bangkok Declaration)“, Bangkok, 8 August 1967, <https://web.archive.org/web/20150211121705/http://www.asean.org/news/item/the-asean-declaration-bangkok-declaration>, 10/07/2019.
- Ayres, David M., *Anatomy of a Crisis: Education, Development, and the State in Cambodia, 1953–1998*, University of Hawaii Press, Honolulu, 2000.
- Bonnet, François-Xavier, „Geopolitics of Scarborough Shoal“, Irasec’s Discussion Papers #14, Irasec, Bangkok, 2012.
- Central Intelligence Agency, „Field Listing – Area. The World Factbook“, Washington D.C., 2018, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/>, 20/08/2019.
- Drummond, Catherine, „The ASEAN Intergovernmental Commission on Human Rights (AICHR) and the Responsibility to Protect: Development and Potential“, Working Paper on ASEAN and R2P No. 1 Responsibility to Protect in Southeast Asia Program, Asia-Pacific Centre for the Responsibility to Protect, St Lucia (Queensland), 2010.
- Eccleston, Bernard, Michael Dawson, Deborah McNamara (Eds.), *The Asia – Pacific Profile*, Routledge, Open University, London, 1998.
- Flores, Helen, „Philippines won’t join UN condemnation of attacks on Rohingya“, *The Philippine Star*, November 18, 2017, <https://web.archive.org/web/20171225163157/http://www.philstar.com/headlines/2017/11/18/1760042/philippines-wont-join-un-condemnation-attacks-rohingya>, 01/08/2019.
- Goldblat, Jozef, „Nuclear-weapon-free zones: A history and assessment“, *The Nonproliferation Review*, Vol. 4, Issue 3, 1997, pp. 18-32.
- Hew, Denis, Hadi Soesastro, „Realizing the ASEAN Economic Community by 2020: ISEAS and ASEAN-ISIS Approaches“, *ASEAN Economic Bulletin*, Volume 20, Number 3, 2003, pp. 292-296.
- Hlavatá, Lucie, Ján Ičo, Petra Karlová, Maria Strašáková, *Dějiny Vietnamu*, Nakladatelství Lidové noviny, Praha, 2008.

- Intal, Ponciano, Lurong Chen (Eds.), *ASEAN and Member States: Transformation and Integration, Economic Research Institute for ASEAN and East Asia*, 2017, Manila – Jakarta, 2017.
- International Monetary Fund, „World Economic Outlook Database“, New York, 2018, <https://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2018/01/weodata/index.aspx>, 15/07/2019.
- Itty, Abraham, *The Making of the Indian Atomic Bomb. Science, Secrecy, and the Postcolonial State*, Zed Books, London – New York, 1998.
- Jones, Lee, „ASEAN Intervention in Cambodia: From Cold War to Conditionality“, *Pacific Review*, Vol. 20, Issue 4, 2007, pp. 523-550.
- Khidhir, Sheith, „Corruption: How is ASEAN performing?“, *ASEAN Post*, 31 January 2019, <https://theaseanpost.com/article/corruption-how-asean-performing>, 01/08/2019.
- Mahbubani, Kišor, *Velika konvergencija. Azija, Zapad i logika jednog sveta*, Centar za međunarodnu saradnju i održivi razvoj, Beograd, 2015.
- McLean, John, „Will ASEAN’s New Charter Bring Greater Cooperation?“, *Asia Development*, A publication of the Asian Development Bank, No. 3, April 2009, <https://web.archive.org/web/20110706085143/http://development.asia/issue03/cover-03.asp>, 28/07/2019.
- Ogawa, Eiji, Junko Shimizu, „A Deviation Measurement for Coordinated Exchange Rate Policies in East Asia“, RIETI Discussion Paper Series 05-E-017, Tokyo, 2005.
- Proroković, Dušan, „Radikalni islam kao faktor destabilizacije Jugoistočne Azije“, *Međunarodna politika*, God. LXIX, br. 1172, 2018, str. 119-134.
- United Nations – DESA Population Division, „World Population Prospects 2019“, New York, 2019, <https://population.un.org/wpp/DataQuery/>, 20/08/2019.

Dušan Proroković

**THREE DEVELOPMENT PHASES OF THE ASEAN:
FROM ECONOMIC TO POLITICAL INTEGRATION**

Summary: The article deals with the analysis of three phases of the development of the ASEAN. The ASEAN is not only one of the most significant and oldest regional organizations in the world, but also one of the most ambitious regional integration projects of today. In order to accelerate economic and secure political integration, numerous measures have been taken in the second and third phase of the development of this alliance, which include institutional reforms, adoption of strategic documents and the formation of numerous bodies. However, despite the undoubted results that followed the intensification of economic cooperation, it remains questionable what the outcome of the attempt to create a political community will be. Within the ASEAN, there are occasional disagreements caused by certain political issues and induced by the deterioration of inter-religious relations. It is also noticeable that the future of the ASEAN depends on projections of external factors of regional security in Southeast Asia (China, USA and India). The ASEAN was founded due to the view that the "founding fathers" considered communist regimes as the greatest threat to their own security. The ASEAN can grow into a political and security community only if there is a similar approach in the future. Otherwise, the ASEAN can continue functioning as an economic community, but most likely, nothing more than that.

Key words: ASEAN, economic integration, political community, Southeastern Asia, regional security.